Podpisany przez:
Adrian Wolnik; UM TG
dnia 17 lutego 2021 r.

# UCHWAŁA NR XXXI/342/2021
# RADY MIEJSKIEJ W TARNOWSKICH GÓRACH

z dnia 17 lutego 2021 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach na lata 2021 – 2025**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 1713 z późn. zm.) oraz art. 6 ust. 2 pkt.1 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218 z późn. zm.) na wniosek Burmistrza Miasta Tarnowskie Góry

**Rada Miejska w Tarnowskich Górach**
**uchwala:**

**§ 1.** Przyjąć Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach na lata 2021 – 2025 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

**§ 2.** Zobowiązać Burmistrza Miasta do przedłożenia Radzie Miejskiej rocznego sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach do dnia 31 marca każdego roku.

**§ 3.** Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta.

**§ 4.** Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

**Adrian Wolnik**

Załącznik do uchwały Nr XXXI/342/2021
Rady Miejskiej w Tarnowskich Górach
z dnia 17 lutego 2021 r.

# GMINNY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE W TARNOWSKICH GÓRACH NA LATA 2021-2025

**Tarnowskie Góry 2021**

## Spis treści:

**WPROWADZENIE** ..... 3

**I. Podstawy prawne i zgodność z innymi dokumentami** ..... 5

**II. Charakterystyka zjawiska przemocy domowej** ..... 7

**III. Skala problemu przemocy na terenie gminy** ..... 16

**IV. Zasoby instytucjonalne na terenie gminy Tarnowskie Góry funkcjonujące w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie** ..... 22

**V. Założenia Programu** ..... 25

**VI. Cele i zadania Programu** ..... 26

**VII. Monitorowanie i sprawozdawczość** ..... 34

**VIII. Finansowanie Programu** ..... 34

## WPROWADZENIE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. wskazuje, że instytucja rodziny, definiowana w systemie praw człowieka jako „naturalna i podstawowa komórka społeczeństwa" (art. 16 ust. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka) jest objęta szczególną ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej, a jej dobro państwo ma obowiązek uwzględnić w swojej polityce społecznej.

Ustrojową zasadą jest także szczególna pomoc ze strony władz publicznych dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej (art. 71 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej). Rodziny dotknięte przemocą pozostają w trudnej sytuacji społecznej, co jest podstawą do udzielania im szczególnej pomocy przy użyciu metod i narzędzi określonych w obecnie obowiązującym porządku prawnym.

Nie budzi wątpliwości fakt, że zadaniem państwa jest ochrona rodziny przed zagrożeniami płynącymi z zewnątrz i wewnątrz, w tym zwłaszcza przed przemocą ze strony osób najbliższych. Żaden człowiek nie powinien i nie może być narażony na przemoc w rodzinie, nikt nie ma prawa naruszać jego praw i dóbr osobistych, powodować cierpienia. Dlatego też kwestia ta stanowi ogromne wyzwanie dla służb i instytucji zainteresowanych losem osób zagrożonych przemocą lub już jej doświadczających oraz zaspokojeniem potrzeb i praw tych osób.

Badania empiryczne oraz doświadczenie wskazują, że prawidłowo funkcjonująca rodzina jest optymalnym środowiskiem rozwoju i samorealizacji. Natomiast przemoc jest jednym z istotnych zagrożeń dla realizacji tej podstawowej funkcji rodziny jak i dla samorealizacji każdego z jej członków. Duże znaczenie w przypadku zagrożenia wystąpienia przemocy mają działania profilaktyczne, które zainicjowane odpowiednio wcześnie dają szansę na uniknięcie głębokiego kryzysu w rodzinie. Nadrzędnym działaniem powinno być szybkie rozpoznanie zjawiska przemocy, a następnie przywrócenie osobom pokrzywdzonym zdolności w zakresie godnego i bezpiecznego funkcjonowania w rodzinie.

Statystycznie większość osób doznających przemocy w rodzinie stanowią kobiety. Innymi szczególnie wrażliwymi kategoriami osób doznających przemocy w rodzinie są m.in.: małoletni, osoby starsze, osoby niepełnosprawne. Szczególna ochrona i wsparcie powinny być dedykowane dzieciom, zarówno doznającym przemocy w rodzinie, jak i będącym świadkami przemocy.

Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie jest procesem wymagającym czasu, wysiłku, nakładów finansowych, zaangażowania wielu służb, a także zmiany świadomości społecznej. Ze względu na swoją złożoność zjawisko przemocy w rodzinie zasługuje na miano problemu interdyscyplinarnego i leży w kręgu zainteresowań pracowników pomocy społecznej, służby zdrowia, oświaty, wymiaru sprawiedliwości, terapeutów, funkcjonariuszy Policji oraz prokuratorów.

Celem strategicznym Programu jest:

- przeciwdziałanie przemocy w rodzinie
- ochrona ofiar i świadków przemocy w rodzinie
- zwiększenie dostępności i skuteczności profesjonalnej pomocy dla osób doświadczających przemocy
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc
- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy.

Program określa szczegółowe zadania do realizowania ukierunkowane na:

- rozwój systemu przeciwdziałania przemocy oraz współpracy międzyinstytucjonalnej
- zapewnienie dostępności pomocy osobom i rodzinom z problemem przemocy domowej
- oddziaływanie na sprawców przemocy
- kształtowanie świadomości społecznej w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie
- edukację i profilaktykę mieszkańców gminy.

**Odbiorcy Programu**

Program skierowany jest do mieszkańców gminy Tarnowskie Góry, w tym:

- osób zagrożonych przemocą w rodzinie
- osób doświadczających przemocy w rodzinie
- osób stosujących przemoc w rodzinie
- świadków przemocy w rodzinie
- podmiotów zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie
- społeczności lokalnej

**Realizatorzy Programu**

Program będzie realizowany przez instytucje i organizacje zobligowane do działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnowskich Górach
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach
- Urząd Miejski w Tarnowskich Górach
- Komendę Powiatową Policji w Tarnowskich Górach
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tarnowskich Górach
- Gminną Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

- Placówki lecznictwa odwykowego, w tym Poradnia Leczenia Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia oraz Tarnogórski Ośrodek Terapii Uzależnień, Profilaktyki i Pomocy Psychologicznej
- Sąd Rejonowy w Tarnowskich Górach
- Prokuraturę Rejonową w Tarnowskich Górach
- Placówki oświatowe, w tym Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną
- Placówki służby zdrowia
- Organizacje pozarządowe
- Inne podmioty

Opracowanie Programu poprzedzone zostało rozpoznaniem skali zjawiska przemocy na terenie gminy Tarnowskie Góry przygotowanym na podstawie danych gromadzonych przez Zespół Interdyscyplinarny na przestrzeni lat 2017-2020 oraz na podstawie dostępnych raportów badań i analiz.

Realizacja Programu powinna przyczynić się do ograniczenia zjawiska przemocy na terenie gminy. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie przygotowano na lata 2021-2025. Zakreślone w nim cele i kierunki działań mają charakter ramowy i mogą podlegać modyfikacjom.

## I. PODSTAWY PRAWNE I ZGODNOŚĆ Z INNYMI DOKUMENTAMI

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie jest dokumentem uwarunkowanym prawnie. Obowiązek jego przygotowania stanowi realizację zapisów art. 6 ust. 2 pkt. 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Na treść i realizację Programu mają wpływ następujące akty prawne:

1. Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. ( Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 z późn. zm.),
2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie ( t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 218 z późn. zm.),
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej ( t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 z późn. zm. ),
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego ( t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 30 z późn. zm. ),
5. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy ( t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1359),

6. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi ( t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 2277 z późn. zm. ),
7. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020,
8. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.U. 2020 poz. 2105),
9. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia ( Dz.U. 2020 poz. 2066),
10. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny (Dz. U. z 2011 nr 81 poz. 448 ),
11. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2011 nr 126 poz. 718 ),
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie Procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta (Dz. U. 2011 nr 209 poz. 1245),
13. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 października 2019 roku w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzajach uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2019 poz. 2080),
14. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 roku w sprawie Zespołu Monitorującego do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz. U. z 2011 nr 28 poz. 146 ),
15. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. z 2011 nr 50 poz. 259).

## II. CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA PRZEMOCY DOMOWEJ

Rodzina jest pierwszą podstawową grupą społeczną mającą największy wpływ na rozwój człowieka. To w niej kształtuje się osobowość i rozwija tożsamość. To w niej utrwalane są nasze postawy, adaptowane normy społeczne i moralne. Na ich podstawie wypracowywane są wzory zachowań i sposoby radzenia sobie w różnych sytuacjach życiowych. Rodzina, tak jak każda grupa społeczna tworzy własną historię i rządzi się własnymi wypracowanymi utrwalonymi wzorami zachowań, mechanizmami obronnymi, które nie zawsze wpływają na poprawność funkcjonowania jej członków zarówno wewnątrz rodziny, jak i w społeczeństwie. Prawidłowe relacje w rodzinie, oparte m.in. na wzajemnym szacunku, dbaniu o potrzeby, jak również emocjonalne przyjęcie procesu zmian nieustannie w nich zachodzących - to podstawa prawidłowego funkcjonowania i rozwoju wszystkich członków rodziny. Każda z sytuacji problemowych w rodzinie rozwiązywana jest z uwzględnieniem potrzeb i możliwości wszystkich osób, dając tym samym możliwość rozwoju, poczucia sprawstwa ale i bezpieczeństwa. Każdy członek rodziny spełnia swoją rolę. Istotną kwestię stanowi podział m.in. władzy, która w ręku opiekunów ma za zadanie zapewnić rozwój i bezpieczeństwo. Stąd pojęcie struktury w grupie społecznej jaką jest rodzina ma ogromne znaczenie. Elementy „struktury" czy „władzy" funkcjonują również w rodzinach mających charakter dysfunkcyjny. Do takich należą i te w których dochodzi do przemocy i to ona wpływa na relacje oraz funkcjonowanie poszczególnych jej członków. Przemoc definiowana jest poprzez różne dziedziny nauki, stąd często określana jest jako wieloaspektowa. Każdorazowo widziana jest jednak jako intencjonalne działanie jednej osoby wobec drugiej, które wykorzystując przewagę sił narusza prawa i dobra osobiste jednostki, powodując cierpienia i szkody.

**Przemoc w rodzinie** zwana również przemocą domową, zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie to: *„jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób (małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu, a także inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą."*

Przemoc ma kilka charakterystycznych cech:

- **jest intencjonalna** – stanowi zamierzone działanie (lub zaniechanie działania) ukierunkowane na drugiego człowieka. Ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie sobie ofiary,
- **siły są nierówne** – we wzajemnej relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą i przewagę tę wykorzystuje do osiągnięcia swojego celu. Ofiara jest słabsza, a sprawca silniejszy. Źródłem

dysproporcji sił są zazwyczaj wiek, płeć, stan zdrowia oraz różne zależności, np. ekonomiczna czy relacja dziecko - rodzic. Owo wykorzystanie siły i władzy w sposób, który jest krzywdzący dla innych członków rodziny jest elementem najbardziej znaczącym w przemocy domowej,

- **narusza prawa i dobra osobiste** – sprawca wykorzystuje istniejącą lub stworzoną przez okoliczności asymetrię sił i władzy i narusza podstawowe prawa człowieka np. prawo do godności, szacunku czy nietykalności cielesnej,
- **powoduje cierpienie, ból i krzywdy moralne** – sprawca naraża życie i zdrowie ofiary na poważne szkody, w tym szkody przeżywane bardzo subiektywnie. Doświadczanie bólu i cierpienia sprawia, że ofiara zatraca zdolność do samoobrony.

Wyróżnia się cztery podstawowe rodzaje przemocy: fizyczną, psychiczną, seksualną, ekonomiczną.

*Tabela nr 1. Rodzaje i formy przemocy*

| *Rodzaj przemocy* | *Definicja przemocy* | *Formy przemocy* | *Skutki* |
|---|---|---|---|
| **Przemoc fizyczna** | wszelkie działania polegające na użyciu siły i prowadzące do naruszenia nietykalności cielesnej | popychanie, odpychanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką, pięściami, bicie przedmiotami, parzenie, polewanie żrącymi substancjami, używanie broni, ograniczanie dostępu do pożywienia, nieudzielanie koniecznej pomocy itp. | uszkodzenia ciała, urazy, rany, złamania, stłuczenia, zadrapania, siniaki, poparzenia, choroby powstające w wyniku powikłań i stresu, zespół stresu pourazowego, życie w chronicznym stresie, poczucie zagrożenia, strachu, lęku, napady paniki, bezsenność, zaburzenia psychosomatyczne. |
| **Przemoc psychiczna** | umyślne działania wykorzystujące nie siłę fizyczną lecz mechanizmy psychologiczne, powodujące zachwianie pozytywnego obrazu własnej osoby, pojawienie się stanów lękowych i nerwicowych | poniżanie, naśmiewanie się z poglądów, pochodzenia, religii, stała krytyka, wmawianie chorób psychicznych, kontrolowanie i ograniczanie kontaktów z innymi osobami, wymuszanie i domaganie się posłuszeństwa, upokarzanie, zawstydzanie, szantażowanie, stosowanie gróźb itp. | Zniszczenie poczucia mocy sprawczej ofiary, poczucia własnej wartości, godności, osłabienie psychicznych i fizycznych zdolności stawiania oporu, wyrobienie przekonania o daremności jego stawiania, odizolowanie od zewnętrznych źródeł wsparcia, uzależnienie od prześladowcy, stały strach, ciągły lęk, utrata nadziei, choroby psychosomatyczne, zaburzenia snu. |
| **Przemoc seksualna** | wymuszanie niechcianych przez ofiarę zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy | sadystyczne formy współżycia seksualnego, wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych form i praktyk seksualnych, krytyka zachowań seksualnych itp. | Obrażenia fizyczne, ból, cierpienie, obniżona samoocena i poczucia własnej wartości, utrata poczucia własnej atrakcyjności, godności, zaburzenia seksualne, uogólniona obawa przed przedstawicielami płci sprawcy przemocy. |
| **Przemoc ekonomiczna** | działania prowadzące do całkowitego finansowego | Ogół działań mających na celu całkowite uzależnienie finansowe ofiary od sprawcy; | Całkowita zależność finansowa od partnera, niezaspakajanie |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | uzależnienia ofiary od sprawcy | niezaspokajanie materialnych potrzeb rodziny, odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zawodowej, zmuszanie do pracy bez wynagrodzenia itp. | podstawowych potrzeb życiowych, bieda, zniszczenie poczucia własnej godności, wartości, znalezienie się bez środków do życia. |

Inną niż opisywane wyżej formy przemocy jest zaniedbanie. Stanowi ono ogół zachowań polegający na niezaspakajaniu potrzeb zarówno fizycznych jak i psychicznych, naruszenie obowiązku opieki względem zależnych osób bliskich. Zaniedbanie jest formą przemocy ekonomicznej i objawia się jako np.: nie przekazywanie środków na utrzymanie, pozbawianie jedzenia, ubrania, schronienia, brak pomocy w chorobie, nie udzielenie pomocy, uniemożliwianie dostępu do miejsc zaspokojenia podstawowych potrzeb: jak np. mieszkania, kuchni, łazienki, łóżka itp. W konsekwencji powoduje stopniowe wycofywanie się osoby doświadczającej przemocy z wszelkiej aktywności.

Stosunkowo nową formą przemocy jest Cyberprzemoc (przemoc elektroniczna) – stosowana poprzez: prześladowania, zastraszenia, nękanie, wyśmiewanie innych z wykorzystywaniem Internetu i narzędzi typu elektronicznego takich jak: SMS, e-mail, witryny internetowe, fora dyskusyjne w Internecie, portale społecznościowe i inne.

Wyżej wymienione formy niewłaściwego traktowania drugiego człowieka w zasadzie nie występują osobno. Przemocy fizycznej najczęściej towarzyszy przemoc psychiczna. Przemoc seksualna często współwystępuje z przemocą fizyczną i psychiczną.

Cechą charakterystyczną zjawiska przemocy w rodzinie jest tendencja do powtarzania się pewnych prawidłowości nazwanych cyklem przemocy. W cyklu przemocy obserwuje się następujące po sobie fazy:

- **Faza narastającego napięcia** – jest to początek cyklu, charakteryzuje się on wzrostem napięcia i natężeniem sytuacji konfliktowych. Na tym etapie dochodzi do rozmaitych incydentów takich jak np. przejawy zazdrości, gniewu, kontrolowanie członków rodziny, używanie obraźliwych słów, poniżanie bliskiej osoby. Sprawca jest stale poirytowany i prowokuje kłótnie. Osoba, wobec której kierowana jest złość partnera stara się za wszelką cenę uspokoić sytuację zaspakajając żądania partnera i robiąc wszystko by poprawić mu nastrój. Często sama obarcza się winą za jego zachowanie i dąży do zadośćuczynienia i uszczęśliwienia sprawcy. Przyczyny narastającego napięcia mogą tkwić poza rodziną, czasem są to błahostki, drobne nieporozumienia, które spiętrzają napięcie. Sytuacja staje się nie do zniesienia i pojawia się agresja.

- **Faza ostrej przemocy** – następuje wybuch gniewu i wyładowanie agresji na ofierze. Ta faza trwa stosunkowo krótko, ale może się zakończyć dramatycznie: pobiciem, uszkodzeniem ciała, a nawet śmiercią zaatakowanej osoby. W trakcie ataku ofiara robi wszystko, żeby ochronić siebie i uspokoić partnera. Zabiegi te jednak rzadko przynoszą pożądany skutek. Wraz z ustaniem aktu przemocy ofiara znajduje się w stanie szoku, nie chce uwierzyć w to, co się stało. Pojawia się u niej przerażenie, bezradność, poczucie wstydu, ale także złość, która powoduje, że najczęściej w tej fazie trwania przemocy osoby, które jej doznały decydują się na wezwanie pomocy i złożenie skargi, a wiec początkują interwencję w sytuacji przemocy w rodzinie. Jeśli osoba zagrożona przemocą nie zgłosi się do właściwych instytucji po pomoc, jest to ostatni moment by przerwać cykl przemocy, nim rozpocznie się ona na nowo.

- **Faza miodowego miesiąca** – jest to faza skruchy ze strony sprawcy, okazywania żalu, miłości. Agresor usprawiedliwia swoje zachowanie, okazuje żal z powodu tego, co się stało i obiecuje, że to już się więcej nie powtórzy. Na nowo zdobywa zaufanie osoby, którą skrzywdził, staje się miły, uczynny. Ofiara wbrew zdrowemu rozsądkowi i wcześniejszym doświadczeniom wierzy sprawcy, w to, że się zmienił, bo z całych sił pragnie, żeby tak właśnie było. W tej fazie wycofuje się z wcześniej podjętych działań, rezygnuje z pomocy, wycofuje skargi. Stopniowo sprawca przestaje być miły, napięcie ponownie narasta i faza kończy się nawrotem przemocy. Wraz z upływem czasu faza miodowego miesiąca ulega skróceniu, a akty przemocy stają się coraz bardziej brutalne i niebezpieczne dla ofiary.

Poniższa tabela ukazuje fazy cyklu przemocy z opisem zachowania osoby stosującej przemoc oraz osoby doświadczającej przemocy.

*Tabela nr 2 Cykle przemocy – charakterystyka zachowań*

| ***Faza cyklu przemocy*** | ***Zachowania sprawcy*** | ***Zachowania ofiary*** |
|---|---|---|
| Narastania napięcia | Kumulacja negatywnych emocji.<br><br>Postawa krytykująca. | Poczucie odpowiedzialności za samopoczucie sprawcy.<br><br>Postawa unikająca. |
| Gwałtownej przemocy | Utrata kontroli nad swoim zachowaniem.<br><br>Eksplozja agresji oraz jej wyładowanie w akcie przemocy. | Poczucie bezradności, wstydu, przerażenia, bezsilności, oszołomienia oraz winy. |
| Miodowego miesiąca | Próba zrehabilitowania swojego zachowania przed ofiarą, oraz samym sobą. | Poczucie wyparcia z pamięci zaistniałej sytuacji i wiara w zmianę partnera, oraz incydentalność aktu przemocy. |

Wskazane wyżej fazy cyklu przemocy powtarzają się. Trwają niejednokrotnie przez wiele lat. Cechą

charakterystyczna jest fakt, że przemoc w każdym z następnych cykli jest jeszcze gwałtowniejsza, przy czym zwykle skracają się fazy „miodowego miesiąca”, po pewnym czasie faza ta zupełnie znika i pozostają tylko dwie. Ważną informację stanowi fakt, że powtarzanie się wyżej opisanych zachowań prowadzi do zmian osobowościowych i zaburzeń psychicznych czego przykładem jest m.in.:

- wyuczona bezradność charakteryzująca się m.in. biernością, bezradnością, pasywnością, czy brakiem poczucia sprawstwa,
- zjawisko „prania mózgu”, które odnosi się do utrwalania zmian ofiary w postrzeganiu siebie,
- efekt „psychologicznej pułapki” prowadzący do całkowitego dostosowania się do wymagań partnera.

Ofiarami przemocy niejednokrotnie są małoletnie dzieci. Proces socjalizacji w rodzinie dysfunkcyjnej przebiega według takich samych reguł jak w rodzinie, w której zachowane są prawidłowe wzorce. W młodym człowieku może się kształtować niewłaściwy obraz zachowań w sensie fizycznym oraz psychicznym. W procesie poznawczym, który jest ściśle związany z rozwojem fizycznym – dziecko przyjmuje wzorce zachowań swoich najbliższych. Konsekwencje funkcjonowania w opisywanym typie rodziny niejednokrotnie mają wpływ na dorosłe życie. Stosowanie przemocy stanowi tzw. przekaz międzypokoleniowy. Opisane wyżej mechanizmy znacząco wiążą się z dużą rola jaką odgrywają stereotypy i przekonania uwarunkowane kulturowo.

**Mechanizmy przemocy**

- Syndrom wyuczonej bezradności - jest poddaniem się, zatrzymaniem działania, które wynika z przekonania, że cokolwiek się zrobi nie będzie to miało znaczenia dla zmiany sytuacji. Przejawia się w biernym znoszeniu przez ofiarę zachowań krzywdzących, pomimo, że czasem ma ona świadomość, że zachowania te są bezprawne, naruszają prawa osobiste i normy społeczne. Ofiara ma poczucie, że jest krzywdzona, źle traktowana, że sprawca nie powinien tak postępować, że znęcanie się nad członkiem rodziny jest przestępstwem, jednak nie jest w stanie zmotywować się do działania.
- Zjawisko prania mózgu - to mechanizm polegający na systematycznym, świadomym i celowym oddziaływaniu na człowieka w celu zmiany jego przekonań, postaw, uczuć, potrzeb. Działanie służące temu, aby osoba doświadczająca przemocy w rodzinie funkcjonowała zgodnie z życzeniem sprawcy. Konsekwencjami „prania mózgu” są m.in. utrata poczucia własnej wartości oraz podporządkowanie się sprawcy. Metody stosowane w „praniu mózgu” to: izolacja, poniżanie i degradacja, monopolizacja uwagi, doprowadzenie do wyczerpania, wywoływanie lęku i depresji, naprzemienność kary i nagrody.
- Zespół stresu pourazowego PTSD (ang. posttraumatic stress disorder) - to zaburzenia lękowe występujące u ofiar napadów, gwałtów i innych traumatycznych wydarzeń, np. wojen, klęsk żywiołowych, wypadków drogowych. Dotyczą sytuacji, w których człowiek jest narażony na utratę zdrowia i życia. Nasilenie PTSD zależy od intensywności i czasu trwania traumy. Ponadto objawy PTSD są intensywniejsze u osób, które przeżyły traumę w wyniku aktywności człowieka (gwałt,

przemoc domowa), niż u ofiar zjawisk naturalnych (powódź, huragan). Objawami PTSD są m.in. zaburzenia snu, drażliwość, wybuchy gniewu, złości, czujność, natarczywe wspomnienia, koszmary senne.

- Proces wiktymizacji – konsekwencją zespołu zaburzeń stresu pourazowego jest proces stawania się ofiarą, który nazywany jest wiktymizacją. Jest to pokrzywdzenie, czyli doznanie krzywd i szkód w wyniku jakiegoś zdarzenia, a także działania prowadzące do tego, że dana osoba staje się ofiarą przemocy. Pokrzywdzenie takie obejmować może szkody materialne, krzywdy moralne, zmiany w psychice. Wiktymizacja pierwotna to proces stawania się ofiarą w wyniku popełnienia przestępstwa, jego konsekwencją jest wyrządzenie przez sprawcę szkody ofierze. Doznanie szkody podlega zazwyczaj subiektywnej ocenie, dlatego skutki wiktymizacji ofiara odczuwa indywidualnie. Wiktymizacja degradująco zmienia poczucie tożsamości. Osoba pokrzywdzona traci podstawowe poczucie bezpieczeństwa, zaufanie do siebie, zaczyna źle myśleć o sobie. Badania pokazują, że każda wiktymizacja może zwiększać podatność na ponowne stanie się ofiarą. Zwraca się uwagę na ryzyko wystąpienia wiktymizacji wtórnej, kiedy ofiara przestępstwa ponownie doznaje krzywdy i cierpienia wskutek niewłaściwych procedur procesowych. Chodzi np. o wielokrotne przesłuchiwanie ofiar przestępstw na tle seksualnym. W przypadku wiktymizacji wtórnej osoba pokrzywdzona oprócz pokrzywdzenia przestępstwem może doznać powtórnie krzywd przez reakcję społeczeństwa na jej pokrzywdzenie, jak niewiara w to, co pokrzywdzony mówi, pomniejszanie tragizmu i znaczenia raniących doświadczeń, jak również obwinianie pokrzywdzonego lub naznaczanie negatywnymi określeniami.

Podstawą do podejmowania działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest świadomość, że:

- najważniejsze jest bezpieczeństwo osoby doświadczającej krzywdy i zatrzymanie przemocy, bez tego pomoc jest zazwyczaj nieskuteczna
- za przemoc zawsze odpowiedzialny jest sprawca
- zrozumiałe są wahania i niekonsekwencje w zachowaniu i decyzjach osoby doświadczającej przemocy, bowiem jest to jeden z objawów doznawanych urazów oraz konsekwencja bycia ofiarą przemocy w rodzinie.

U osób poddawanych długotrwałej przemocy można wyodrębnić pewien zespół cech charakterystycznych:

- niska samoocena
- bierne mechanizmy radzenia sobie
- wysoka zależność od partnerów

- niepokój i depresja
- izolacja społeczna
- zinternalizowane poczucie winy
- podporządkowanie się
- ambiwalentne poczucie lojalności – ofiara często chce zatrzymać przemoc, ale jednocześnie chce utrzymać relację ze sprawcą
- zniekształcone atrybucje – irracjonalne sposoby wyjaśnienia zachowań sprawcy
- nadużywanie alkoholu i narkotyków
- choroby związane ze stresem.

Pośród członków rodziny, w której dochodzi do przemocy charakterystyczne są postawy takie jak: dominacja i uległość. Każdorazowo, gdy spotykamy się ze zjawiskiem przemocy mamy do czynienia ze zjawiskiem zależnym od udziału człowieka, co oznacza, że jest on zdolny do radzenia sobie ze złością, która czyni go sprawcą. Każdy człowiek ponosi odpowiedzialność za to co zrobi z pojawiającym się u niego uczuciem złości. Przyjmowanie postawy przepełnionej agresją oraz wyrażanie jej poprzez stosowanie przemocy ma niejednokrotnie swój początek w przekazie międzypokoleniowym. Nie należy jednak normy tej uogólniać.

Stosowanie przemocy wobec osób najbliższych jest przestępstwem ściganym z urzędu kwalifikowanym z art. 207 ustawy Kodeksu postępowania karnego, który stanowi:

- § 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.
- § 2. Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat.
- § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub § 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Najczęściej podejmowanymi oddziaływaniami na rzecz pomocy ofiarom są: interwencja, udzielanie schronienia, informacja, edukacja, wsparcie emocjonalne, wsparcie psychologiczne, terapia, pomoc prawna, pomoc pedagogiczna, pomoc materialna. Procedura postępowania wobec problemu przemocy w rodzinie wiąże się ściśle z przepisami wskazanymi w Rozdziale I. Warto zaznaczyć, że w ramach procedury Niebieskie Karty Zespół Interdyscyplinarny, bądź grupa robocza na podstawie art.12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz na podstawie art. 304 § 2 kodeksu postępowania karnego zawiadamia prokuraturę lub policję o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Ustawa o

przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na podstawie art. 12a nadaje uprawnienie związane z procedurą postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą. Decyzję tę podejmuje pracownik socjalny wspólnie z funkcjonariuszem policji, a także lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką. Kolejnym przykładem działań podejmowanych zgodnie z zasadą niesienia profesjonalnej pomocy jest systematyczny monitoring sytuacji w rodzinie. Dzięki temu możliwa jest weryfikacja, kontynuacja wsparcia oraz ciągła aktualizacja planu pomocy.

## III. SKALA PROBLEMU PRZEMOCY NA TERENIE GMINY TARNOWSKIE GÓRY

W celu właściwego zaplanowania podejmowanych działań konieczne jest zdiagnozowanie i stałe monitorowanie rzeczywistego rozmiaru zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy.

Ze względu na specyfikę zjawiska oszacowanie skali problemu nie jest zadaniem łatwym. Trudno jednoznacznie określić liczbę osób doświadczających przemocy, które w wielu przypadkach nie ujawniają problemu, a co za tym idzie nie składają zawiadomienia o przestępstwie. Dzieje się tak z różnych powodów m.in. z obawy przed sprawcą, brakiem wiary w możliwość skutecznego działania wymiaru sprawiedliwości, chęci zapomnienia o doznanej krzywdzie, a także chęci ochrony sprawców, z poczucia wstydu i obawy przed wykluczeniem społecznym. Przedstawione czynniki powstrzymujące przed składaniem zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przemocy w rodzinie, odgrywają szczególną rolę w obliczu czynów popełnianych przez osoby bliskie i znajome. Z tego też względu można przypuszczać, że znaczna liczba przypadków przemocy w rodzinie pozostaje nieujawniona.

Diagnoza zjawiska przemocy na terenie gminy Tarnowskie Góry została przeprowadzona na podstawie danych gromadzonych przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach.

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach został powołany w listopadzie 2011 roku. Od tego czasu gromadzi dane statystyczne dotyczące ujawnionych przypadków stosowania przemocy w rodzinie w oparciu o prowadzoną procedurę Niebieskie Karty. Wypełnienie przez uprawnione do tego podmioty formularza Niebieska Karta część A inicjuje wszelkie działania na rzecz rodzin dotkniętych przemocą. W ciągu ostatnich pięciu lat liczba sporządzonych Niebieskich Kart utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie, z niewielkimi tylko odchyleniami. W okresie ostatnich 5 lat najmniej Niebieskich Kart wpłynęło do Zespołu w 2018 roku. Szczegółowe zestawienie przedstawia wykres nr 1.

*Wykres 1. Liczba sporządzonych formularzy Niebieska Karta A*

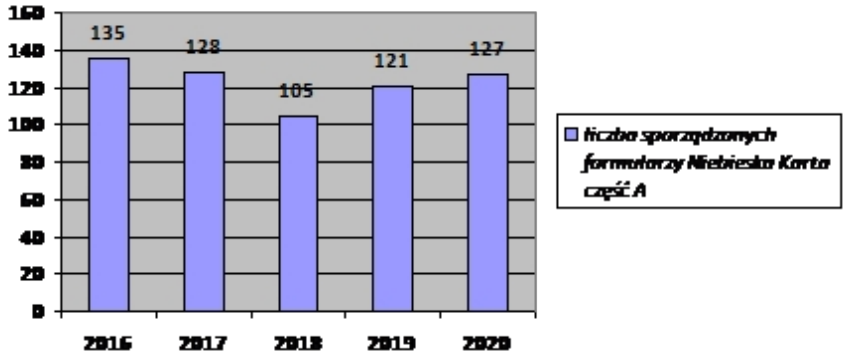


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Zgodnie z § 2 pkt. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta A wszczęcie procedury następuje przez wypełnienie formularza Niebieska Karta Część A przez przedstawicieli następujących podmiotów:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej
- gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych
- policji
- oświaty
- ochrony zdrowia

Wykres nr 2 przedstawia liczbę wszczętych procedur Niebieskie Karty przez przedstawicieli uprawnionych podmiotów na przestrzeni lat 2017-2020. Z danych wynika, iż przeważająca ilość formularzy Niebieska Karta Część A sporządzana jest przez funkcjonariuszy Policji. Najczęściej dokonuje się to podczas przeprowadzanych interwencji domowych.

*Wykres 2. Liczba sporządzonych formularzy „Niebieska Karta część A" z uwzględnieniem podmiotów wszczynających procedurę w latach 2017-2020*

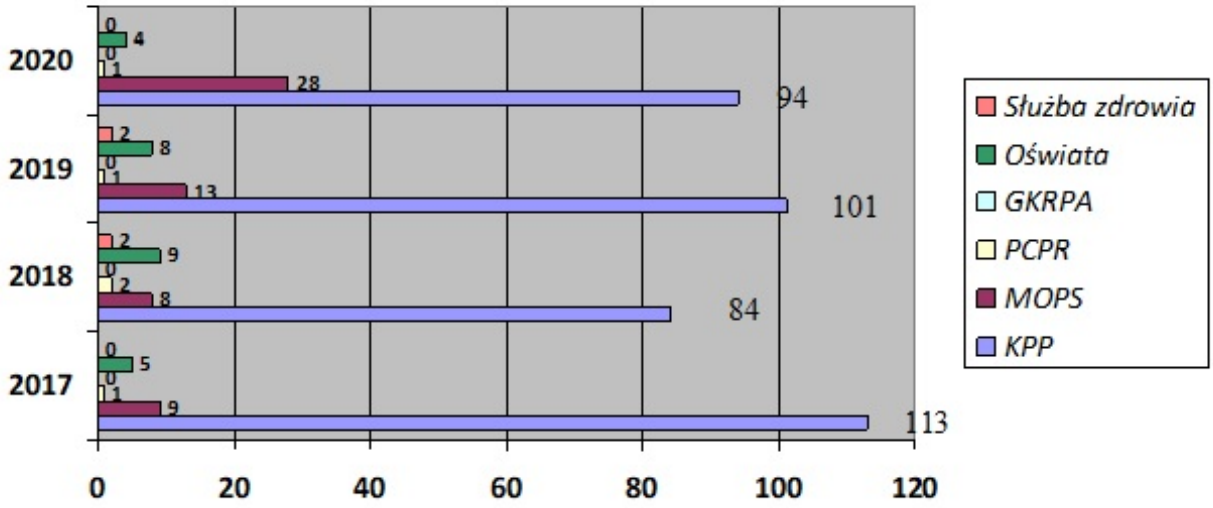


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Do pracy z każdą rodziną dotkniętą przemocą Zespół Interdyscyplinarny powołuje grupę roboczą, w skład której wchodzą przedstawiciele wymienionych wyżej podmiotów/instytucji. W wykresie nr 3 ujęto dane dotyczące liczby rodzin objętych pomocą w ramach procedury Niebieskie Karty w zestawieniu z liczbą posiedzeń grup roboczych. Rok 2020 r. cechuje się stosunkowo niewielką liczbą odbytych posiedzeń grup roboczych, ma to związek z wprowadzonymi w całym kraju obostrzeniami związanymi z epidemią COVID-19. Nie znaczy to jednak, że rodziny z problemem przemocy zostały pozbawione należnego im wsparcia. Pracownicy socjalni oraz dzielnicowi na bieżąco monitorowali sytuację w rodzinach, kontaktowali się z osobami pokrzywdzonymi, a w razie potrzeby inicjowali dalsze działania. Należy zaznaczyć, że w okresie największych obostrzeń, tj. od marca do maja 2020 r. na terenie gminy nie odnotowano wzrostu liczby wszczynanych procedur Niebieskie Karty w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego.

*Wykres 3. Liczba rodzin objętych procedurą Niebieskie karty w stosunku do liczby posiedzeń w latach 2017-2020*

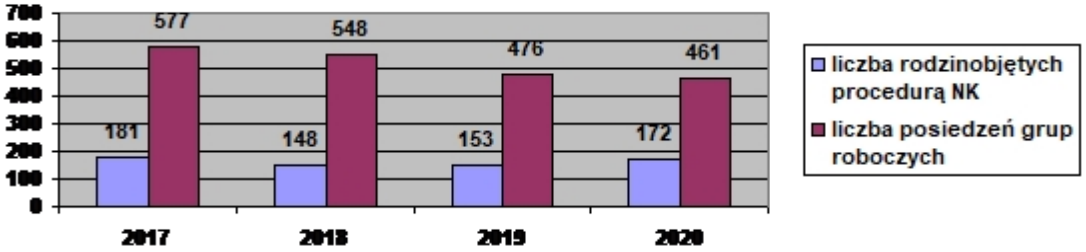


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Charakterystyczną cechą przemocy w rodzinie jest dysproporcja sił, dlatego najczęściej dotyka ona osoby słabsze. Zwykle są to kobiety, dzieci oraz osoby starsze lub niepełnosprawne. Z analizy danych Zespołu Interdyscyplinarnego wynika, że na terenie gminy Tarnowskie Góry osobami najczęściej doznającymi przemocy są kobiety, natomiast osobami najczęściej stosującymi przemoc - mężczyźni. Poniższe wykresy przedstawiają liczbę osób doznających przemocy oraz liczbę osób stosujących przemoc.

*Wykres 4. Liczba osób doznających przemocy w latach 2017- 2020*

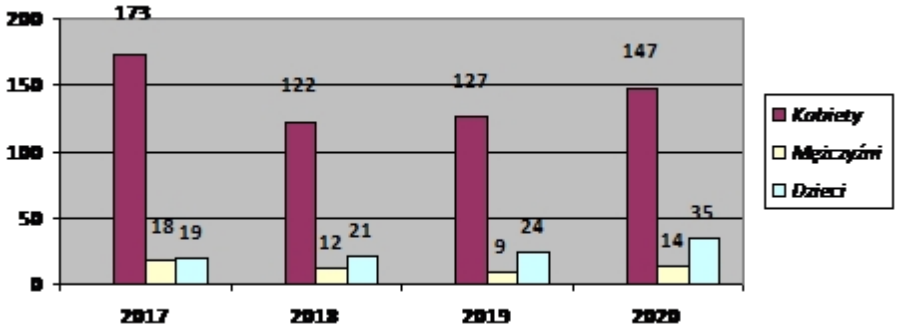


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

*Wykres 5. Liczba osób stosujących przemoc w latach 2017 -2020*

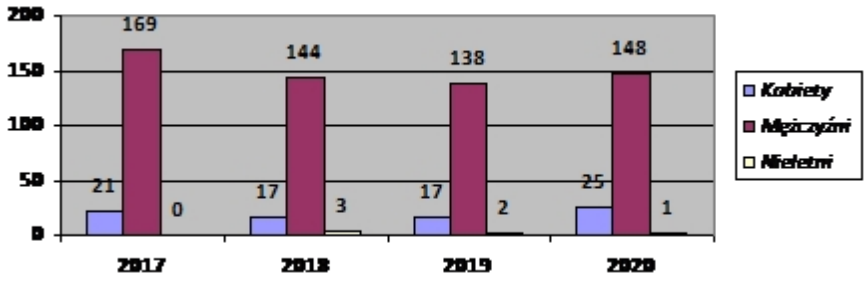


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Z analizy danych będących w posiadaniu Zespołu wynika, że do przemocy najczęściej dochodzi pomiędzy małżonkami oraz partnerami w związkach nieformalnych. Tabela nr 3 przedstawia analizę zjawiska przemocy w odniesieniu do ról społecznych pełnionych przez poszczególnych członków rodziny.

*Tabela 3. Liczba rodzin dotkniętych problemem przemocy z podziałem na pełnione role społeczne*

| ***Rok*** | ***Przemoc pomiędzy małżonkami lub partnerami w związkach (w tym małżeństwa w wieku poprodukcyjnym)*** | ***Przemoc stosowana przez dorosłe dzieci wobec rodziców*** | ***Przemoc stosowana przez rodziców/opiekunów wobec małoletnich dzieci*** | ***Inne (spokrewnione i spowinowacone)*** |
|---|---|---|---|---|
| 2017 | 146 (15) | 19 | 14 | 2 |
| 2018 | 103 (13) | 16 | 19 | 7 |
| 2019 | 110 (10) | 22 | 16 | 5 |
| 2020 | 124 (7) | 22 | 23 | 6 |

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Analizując powyższą tabelę można zaobserwować malejącą liczbę małżeństw w wieku poprodukcyjnym, w których występuje problem przemocy, natomiast wzrostowi ulega liczba rodzin, w których różnego rodzaju przemocy doświadczają małoletnie dzieci. Można się zastanowić czy jest to rzeczywiście wzrost samych przypadków przemocy wobec dzieci, czy też częściej dochodzi do ich ujawniania. Wydaje się, że jako społeczeństwo jesteśmy coraz bardziej wrażliwi na krzywdę dzieci i częściej jesteśmy skłonni reagować w takich sytuacjach. Najczęściej procedury Niebieskie Karty wobec dzieci są wszczynane z inicjatywy pedagogów, pracowników socjalnych czy asystentów rodziny, ale zdarzają się sytuacje, że o krzywdzonych dzieciach informują pracowników służb świadkowie np. sąsiedzi.

**Uzależnienie od alkoholu a przemoc**

Z danych, w posiadaniu których jest Zespół Interdyscyplinarny wynika, że w większości rodzin dotkniętych przemocą występuje problem alkoholowy. Należy jednak zaznaczyć, że związek pomiędzy nadużywaniem alkoholu a stosowaniem przemocy, nie ma charakteru przyczynowo-skutkowego, można jedynie mówić o ich współwystępowaniu. Przemoc fizyczna to zachowanie wyuczone, a nie wynik nadużywania substancji psychoaktywnej. Badania dowodzą, że większość sprawców przestępstw popełnionych przy użyciu przemocy, jest pod wpływem środków odurzających (alkoholu i

narkotyków). Także wielu sprawców przemocy domowej krzywdząc swoich najbliższych, znajduje się pod wpływem alkoholu. Osłabia on kontrolę własnych zachowań, zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności i niepowodzenia życiowe, zaburza ocenę sytuacji i może powodować błędną interpretacje zachowań innych osób. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia z odpowiedzialności za popełnione czyny, mimo że sprawcy często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako usprawiedliwienie swojego zachowania. Około 60% pacjentów lecznictwa odwykowego przyznaje, że ma problemy związane z przemocą wobec najbliższych. Warto jednak podkreślić, że nadużywanie alkoholu nie jest ani koniecznym, ani wystarczającym warunkiem stosowania przemocy. Istotnym czynnikiem sprzyjającym występowaniu przemocy jest stres związany z aktualną sytuacją socjalno-ekonomiczną rodziny. Bezrobocie, problemy finansowe, mieszkaniowe czy zdrowotne, a także nawarstwianie się różnych problemów może wywoływać frustrację. To z kolei może sprzyjać pojawieniu się przemocy w rodzinie. Osamotnienie rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej, izolacja, brak wsparcia z zewnątrz – osobistego lub instytucjonalnego – w sposób znaczący może wpływać na nasilenie zachowań związanych z przemocą.

Wykres nr 6 przedstawia liczbę rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty w poszczególnych latach w porównaniu do liczby rodzin z problemem alkoholowym i potwierdza, że alkohol sprzyja zachowaniom agresywnym i współtowarzyszy problemowi przemocy.

*Wykres 6. Liczba rodzin, w których występuje problem alkoholowy w stosunku do liczby rodzin objętych procedurą*

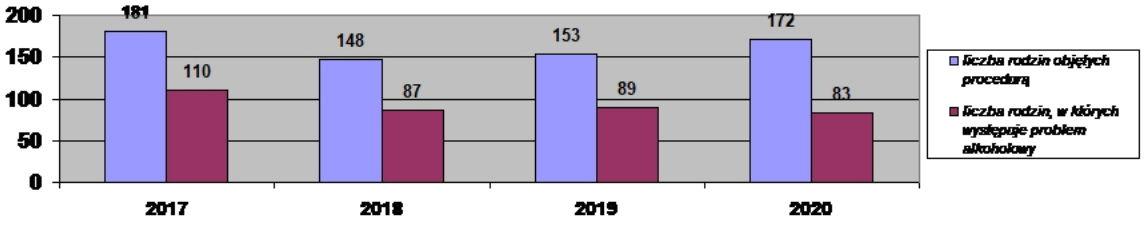


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Należy nadmienić, iż zjawisko przemocy wbrew panującym powszechnie opiniom nie występuje wyłącznie w rodzinach dysfunkcyjnych i korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Dotyka rodziny niezależnie od ich statusu społecznego czy sytuacji finansowej.

Z wykresu nr 7 wynika, że liczba rodzin dotkniętych przemocą i jednocześnie korzystających z różnych form pomocy społecznej stanowi mniej niż 25 % ogólnej liczby rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty. Może mieć to związek między innymi z poprawą sytuacji finansowej rodzin na skutek wprowadzenia od 2016 roku świadczenia wychowawczego 500 +.

*Wykres 7. Liczba rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych procedurą*

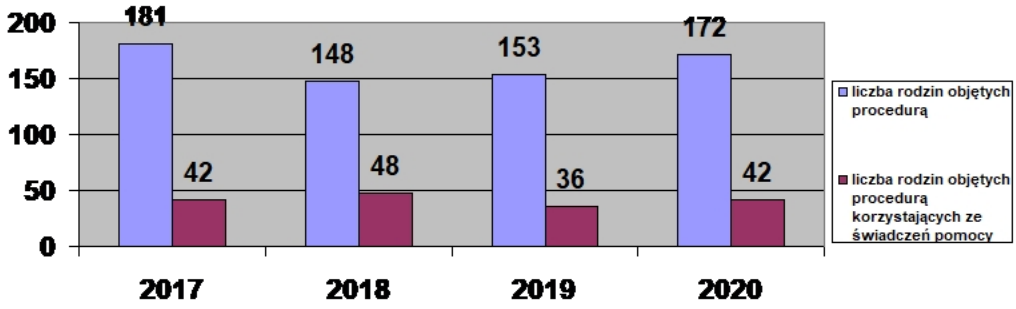


*Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego*

## IV. ZASOBY INSTYTUCJONALNE NA TERENIE GMINY TARNOWSKIE GÓRY FUNKCJONUJĄCE W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Do podmiotów realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie należą:

**Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej** – zapewnia obsługę organizacyjno-techniczną zespołu interdyscyplinarnego, pracownicy socjalni diagnozują sytuację i potrzeby osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, udzielają kompleksowych informacji, organizują niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, zapewniają w zależności od potrzeb całodobowe schronienie, koordynują pracami w grupach roboczych, realizują procedurę Niebieskie Karty, uczestniczą w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego. Wśród pracowników socjalnych zatrudnionych w Ośrodku 21 osób posiada specjalizację II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego, w tym 6 osób specjalizację z zakresu pracy z osobami i rodzinami z problemem przemocy. Ponadto jeden pracownik jest certyfikowanym specjalistą ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

**Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie** – udziela poradnictwa specjalistycznego (psychologiczno-terapeutyczne, pedagogiczne i socjalne), tworzy i realizuje program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy, przedstawiciel PCPR uczestniczy w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego, jest certyfikowanym specjalistą ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

**Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych** - podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w

zakładzie lecznictwa odwykowego, ma możliwość wzywania sprawców przemocy w rodzinie na rozmowę interwencyjną oraz podejmowania działań zmierzających do zawiadomienia prokuratury o popełnieniu przestępstwa, przedstawiciel GKRPA uczestniczy w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych.

**Placówki lecznictwa odwykowego,** realizujące zadania w ramach umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia:

- **Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia** – diagnozuje pacjentów uzależnionych i współuzależnionych, prowadzi terapię uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia, wykonuje konsultacje specjalistyczne
- **Tarnogórski Ośrodek Terapii Uzależnień, Profilaktyki i Pomocy Psychologicznej** realizuje zadania jw., prowadzi punkt informacyjno-konsultacyjny dla osób uzależnionych i współuzależnionych od alkoholu i substancji psychoaktywnych oraz ofiar przemocy domowej, realizuje program polityki zdrowotnej dla osób uwikłanych we współuzależnienie oraz przemoc domową.

**Komenda Powiatowa Policji** - przyjmuje zgłoszenia od ofiar i świadków o stosowaniu przemocy w rodzinie oraz podejmuje interwencję w tych sprawach, a także realizuje procedurę Niebieskie Karty, funkcjonariusze uczestniczą w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych. Ponadto, Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. (Dz.U. 2020 poz. 2105) daje policji nowe narzędzie w postaci wydawania wobec sprawców przemocy nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Wydany nakaz opuszczenia mieszkania oraz zakaz zbliżania się obowiązują przez okres 14 dni.

**Prokuratura Rejonowa** - prowadzi postępowania przygotowawcze i wyjaśniające w sprawach dotyczących przestępstw związanych ze stosowaniem przemocy w rodzinie, przedstawiciel jest członkiem Zespołu Interdyscyplinarnego

**Sąd Rejonowy** - orzeka w sprawach karnych i rodzinnych, mając m.in. możliwość stosowania kar wobec sprawców przemocy oraz przymusu poddawania się terapii dla sprawców przemocy; kurator uczestniczy w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych.

**Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie** – kompleksowo realizuje procedurę Niebieskie Karty, dokonuje diagnozy zjawiska przemocy na terenie gminy, organizuje kampanie społeczne z zakresu przeciwdziałania przemocy.

**Zespół Mieszkań Chronionych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tarnowskich Górach** - zapewnia całodobowe schronienie osobom doznającym przemocy w rodzinie.

**Powiatowa Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna** – prowadzi poradnictwo specjalistyczne oraz terapię dla dzieci i młodzieży oraz rodziców.

P**lacówki służby zdrowia** – ośrodki zdrowia (lekarze, zwłaszcza pierwszego kontaktu, pielęgniarki, ratownicy medyczni), szpitalny oddział ratunkowy, Katedra i Oddział Kliniczny Psychiatrii - w razie rozpoznania symptomów świadczących o stosowaniu przemocy mają uprawnienia do sporządzenia formularza Niebieska Karta, przedstawiciel służby zdrowia lekarz psychiatra uczestniczy w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych. Lekarz POZ jest zobowiązany do wystawienia bezpłatnego zaświadczenie o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010r.).

**Placówki oświatowe** – przedszkola, szkoły - pedagodzy mają bezpośredni kontakt z dziećmi i młodzieżą, są uprawnieni do sporządzenia formularza Niebieska Karta, uczestniczą w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych. Pedagodzy i psycholodzy w ramach swych kompetencji obejmują dzieci i młodzież, ze zdiagnozowanym problemem przemocy, wsparciem na terenie szkoły.

**Kościoły i związki wyznaniowe** – prowadzą poradnie życia rodzinnego oraz świetlice dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, w tym dotkniętych lub zagrożonych przemocą.

**Organizacje pozarządowe:**

- **Stowarzyszenie Pomocy Uzależnionym i Ich Bliskim „Falochron” -** podejmuje działanie profilaktyczne i terapeutyczne wobec dzieci i młodzieży z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków oraz ich rodzin.

## V. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Program jest dokumentem opracowanym na podstawie wytycznych Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Głównym założeniem jest kompleksowość i interdyscyplinarność działań ujętych w ramy sprawnie funkcjonującego systemu ukierunkowanego na wsparcie i ochronę osób doświadczających przemocy, edukację i pomoc w korygowaniu zachowań osób stosujących przemoc; edukację kadr instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz szeroko ujętą edukację społeczeństwa.

Przemoc w rodzinie należy rozpatrywać z wielu perspektyw, w szczególności psychologicznej, prawnej, ekonomicznej, społecznej i moralnej. Z tego względu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wymaga wieloaspektowego, systemowego podejścia, z zaangażowaniem wszystkich podmiotów zajmujących się bezpośrednio czy też pośrednio tym problemem. Żadna pojedyncza instytucja nie jest w stanie skutecznie rozwiązywać problemu przemocy w rodzinie.

W Programie, określono cztery podstawowe obszary zawierające kierunki działań oraz sprecyzowano oddziaływania wobec różnych grup odbiorców:

- **profilaktyka:** obszar kierowany do ogółu społeczeństwa, w tym do osób i rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie,

- **ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie:** obszar kierowany do osób dotkniętych przemocą w rodzinie (w tym do: kobiet, mężczyzn, dzieci, współmałżonków lub partnerów w związkach nieformalnych, osób starszych, osób z niepełnosprawnością lub osób niesamodzielnych),

- **oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie:** obszar kierowany do osób stosujących przemoc w rodzinie, jak również do właściwych służb lub podmiotów zajmujących się pracą z tymi osobami,

- **podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie:** obszar kierowany do przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

## VI. CELE I ZADANIA PROGRAMU

CEL GŁÓWNY

Zwiększenie skuteczności działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Tarnowskie Góry.

**CELE SZCZEGÓŁOWE**

***I. Profilaktyka i edukacja społeczna w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie***

**Zadanie 1**

Diagnoza i analiza zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Tarnowskie Góry.

Działania:

1. Analiza Niebieskich Kart wpływających do Zespołu Interdyscyplinarnego.
2. Prowadzenie statystyk w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie przez wszystkie instytucje zgodnie z wymaganiami resortowymi wynikającymi z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Realizatorzy:

- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Komenda Powiatowa Policji
- Sąd Rejonowy
- Prokuratura Rejonowa

Wskaźniki:

- liczba rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty
- struktura rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty
- liczba posiedzeń grup roboczych
- dane statystyczne dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie
- coroczne sprawozdanie z realizacji Programu

**Zadanie 2**

Udział w kampaniach społecznych mających na celu zmianę świadomości społecznej w postrzeganiu problemu przemocy.

Działania:

1. Zakup i rozpropagowanie plakatów, ulotek, broszur opisujących mechanizmy przemocy oraz promujących metody wychowawcze bez udziału przemocy.
2. Organizowanie, co najmniej raz na 2 lata, gminnej konferencji poruszającej tematykę z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Realizatorzy:

- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Wskaźniki:

- liczba zakupionych i rozpropagowanych plakatów, ulotek, broszur

- liczba zorganizowanych konferencji

**Zadanie 3**

Nawiązywanie i wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami samorządowymi a organizacjami pozarządowymi w zakresie działań profilaktycznych i edukacyjnych dla osób i rodzin zagrożonych przemocą.

Działania:

1. Nawiązywanie współpracy z działającymi na terenie gminy stowarzyszeniami świadczącymi pomoc rodzinom ze zdiagnozowanym problemem przemocy.

Realizatorzy:

- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Stowarzyszenie Pomocy Uzależnionym i ich Bliskim „Falochron"

Wskaźniki:

- liczba stowarzyszeń, z którymi nawiązano współpracę
- liczba osób/rodzin objętych wsparciem stowarzyszenia

**Zadanie 4**

Prowadzenie przez placówki oświatowe działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz agresji rówieśniczej na terenie szkół wszystkich szczebli.

Działania:

1. Zapoznawanie rodziców z dostępnymi formami pomocy z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie podczas spotkań.
2. Prowadzenie poradnictwa indywidualnego dla rodziców w zakresie wzmacniania kompetencji rodzicielskich, korygowanie postaw wychowawczych, promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy.
3. Prowadzenie zajęć dla uczniów w zakresie przeciwdziałania przemocy rówieśniczej.

Realizatorzy:

- Wydział Edukacji, Sportu, Turystyki i Zdrowia Urzędu Miejskiego
- placówki oświatowe

Wskaźniki:
- liczba spotkań z rodzicami
- liczba rodziców objętych pomocą indywidualną
- liczba przeprowadzonych zajęć dla uczniów
- liczba uczniów uczestniczących w tych zajęciach

## *II. Zintensyfikowanie działań w zakresie ochrony i udzielania pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie*

**Zadanie 1**

Udzielanie profesjonalnej pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.

Działania:
1. Poradnictwo socjalne, psychologiczne, pedagogiczne, medyczne, prawne.
2. Praca socjalna.
3. Wsparcie materialne.
4. Realizacja procedury Niebieskie Karty.
5. Pomoc psychologiczna i terapeutyczna dla osób doświadczających przemocy w rodzinie.
6. Zapewnienie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12a Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.
7. Zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy w rodzinie poprzez kierowanie do specjalistycznych ośrodków wsparcia lub zapewnienie schronienia w Zespole Mieszkań Chronionych.

Realizatorzy:
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- Komenda Powiatowa Policji
- Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej
- Tarnogórski Ośrodek Terapii Uzależnień, Profilaktyki i Pomocy Psychologicznej
- Stowarzyszenie Pomocy Uzależnionym i Ich Bliskim „Falochron”
- placówki oświatowe
- placówki służby zdrowia

Wskaźniki:
- liczba osób objętych poradnictwem
- liczba udzielonych porad
- liczba osób objętych pomocą finansową
- liczba rodzin objętych pracą socjalną
- liczba osób korzystających z terapii
- liczba zakończonych procedur z powodu ustania przemocy
- liczba osób skierowanych do specjalistycznych ośrodków wsparcia
- liczba osób umieszczonych w Zespole Mieszkań Chronionych
- liczba dzieci odebranych z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie

**Zadanie 2**

Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy przez osoby doświadczające przemocy.

Działania:
1. Aktualizacja informatora dla osób doświadczających przemocy zawierającego praktyczne wskazówki dotyczące możliwości uzyskania pomocy i wsparcia.
2. Umieszczenie informatora na stronie internetowej Urzędu Miejskiego oraz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Realizatorzy:
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Urząd Miejski

Wskaźniki:
- liczba opracowanych / zaktualizowanych materiałów informacyjnych

***III. Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie***

**Zadanie 1**

Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie.

Działania:

1. Podejmowanie działań wobec osób podejrzanych o stosowanie przemocy w rodzinie w ramach procedury Niebieskie Karty.
2. Informowanie o konsekwencjach stosowania przemocy, o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
3. Kierowanie sprawców przemocy do Tarnogórskiego Ośrodka Terapii Uzależnień, Profilaktyki i Pomocy Psychologicznej w celu objęcia pomocą indywidualną.
4. Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Tarnowskich Górach w zakresie realizacji Programu Korekcyjno – Edukacyjnego dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie – kierowanie osób stosujących przemoc do udziału w programie.
5. Zgłaszanie osób podejrzanych o stosowanie przemocy w rodzinie i nadużywających alkoholu do GKRPA.

Realizatorzy:

- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- Komenda Powiatowa Policji
- Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej
- Tarnogórski Ośrodek Terapii Uzależnień, Profilaktyki i Pomocy Psychologicznej
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Placówki służby zdrowia w tym Poradnia Zdrowia Psychicznego

Wskaźniki:

- liczba osób skierowanych do udziału w Programie Korekcyjno-Edukacyjnym dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie
- liczba osób, które ukończyły Program Korekcyjno-Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie
- liczba osób objętych pomocą psychologiczną w TOTU
- liczba sporządzonych formularzy - Niebieska Karta Część D
- liczba zakończonych procedur z powodu ustania przemocy
- liczba wniosków o spowodowanie leczenia odwykowego skierowanych do Gminnej Komisji Rozwiązywanie Problemów Alkoholowych

**Zadanie 2**

Izolowanie osób stosujących przemoc w rodzinie od osób doświadczających przemocy.

Działania:

1. Zatrzymanie osób stosujących przemoc w rodzinie w związku z popełnieniem przestępstwa znęcania się nad rodziną.
2. Wydanie przez funkcjonariuszy policji nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie.
3. Stosowanie przez prokuratora oraz występowanie do sądu o zastosowanie wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie środków zapobiegawczych, takich jak: dozór policji, zakaz kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą, zakaz zbliżania się do niej na ściśle określoną odległość, nakaz opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu, tymczasowe aresztowanie.

Realizatorzy:
- Prokuratura Rejonowa
- Komenda Powiatowa Policji
- Sąd Rejonowy

Wskaźniki:
- liczba zatrzymań sprawców przemocy w rodzinie w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa znęcania się
- liczba zastosowanych przez funkcjonariuszy policji nakazów opuszczenia mieszkania oraz zakazów zbliżania się do osób pokrzywdzonych
- liczba zastosowanych przez prokuratora środków zapobiegawczych

## *IV. Profesjonalizacja działań w obszarze profilaktyki, interwencji i pomocy rodzinie z problemem przemocy*

**Zadanie 1**

Podnoszenie kompetencji przedstawicieli służb podejmujących działania na rzecz rodzin uwikłanych w przemoc.

Działania:

1. Szkolenia resortowe.
2. Szkolenia interdyscyplinarne.

Realizatorzy:
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

- Komenda Powiatowa Policji
- Wydział Edukacji, Sportu, Turystyki i Zdrowia Urzędu Miejskiego

Wskaźniki:
- liczba szkoleń dotyczących przemocy w rodzinie – dla służb danego resortu
- liczba szkoleń interdyscyplinarnych
- liczba osób biorących udział w szkoleniach

**Zadanie 2**
Doskonalenie strategii współpracy służb i instytucji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Działania:
1. Organizowanie spotkań i prac Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.
2. Doskonalenie interdyscyplinarnej formuły pracy.
3. Wymiana informacji i doświadczeń między podmiotami realizującymi procedurę Niebieskie Karty.

Realizatorzy:
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Komenda Powiatowa Policji
- Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej
- placówki oświatowe
- placówki służby zdrowia

Wskaźniki:
- liczba spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- liczba podmiotów współpracujących

## VII. MONITOROWANIE I SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Monitorowanie realizacji programu będzie odbywać się w oparciu o sprawozdawczość podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Sprawozdania z realizacji programu podmioty składają do dnia 31 stycznia każdego roku do Zespołu Interdyscyplinarnego.

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Tarnowskich Górach corocznie w terminie do dnia 31 marca przedkłada Radzie Miejskiej w Tarnowskich Górach sprawozdanie z realizacji Programu.

## VIII. FINANSOWANIE PROGRAMU

Źródłem finansowania zadań zawartych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2021-2025 będą w szczególności środki własne gminy, w tym wpływy z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych.

Zadania Programu mogą być również finansowane z innych źródeł w ramach programów wspólnotowych Unii Europejskiej oraz dotacji konkursowych.